














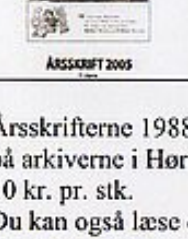
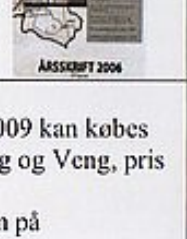


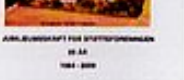
 ÅRSSKRIFT 1988	 ÅRSSKRIFT 1989	 ÅRSSKRIFT 1990	 ÅRSSKRIFT 1991
 ÅRSSKRIFT 1992	 ÅRSSKRIFT 1993	 ÅRSSKRIFT 1994	 ÅRSSKRIFT 1995
 ÅRSSKRIFT 1996	 ÅRSSKRIFT 1997	 ÅRSSKRIFT 1998	 ÅRSSKRIFT 1999
 ÅRSSKRIFT 2000	Der blev ikke udgivet årsskrift i 2001	 ÅRSSKRIFT 2002	 ÅRSSKRIFT 2003
 ÅRSSKRIFT 2004	 ÅRSSKRIFT 2005	 ÅRSSKRIFT 2006	 ÅRSSKRIFT 2007
 ÅRSSKRIFT 2008	Årsskrifterne 1988-2009 kan købes på arkiverne i Hørning og Veng, pris 10 kr. pr. stk. Du kan også læse dem på www.vrask.dk Årsskriftet for 2010 er gratis	 ÅRSSKRIFT 2009	



LOKALARKIVERNE I HØRNING OG VENG



ÅRSSKRIFT 2010

22. ÅRGANG

Indholdsfortegnelse

Årets gang	1
Juulsgaard	2
Et gammelt hus i Søballe	11
Jordemoder i en anden tid	14
I kongemorderens fodspor	24
Tater Kristiane fra Mesing, der fik en livstidsdom	26
Folkeminder fra Bjertrup	33
Æresmedlem	34
Bogprojekt – ny bog om Hørning er på vej	36
Praktiske oplysninger	37

Har du noget i gemmerne, du tænker på at smide ud? Lad os hjælpe dig med at afgøre, om det er værd at gemme for eftertiden. Kontakt Hørning eller Veng Lokalarkiv og få en snak med arkivaren

Billederne på forsiden viser slagter Rasmus Jensen, Jeksen, der slagter julegrisen hos gårdejer Harald Johansen, Kollens Møllevej 12 i Adslev. Arkivet har desværre ikke originalfotos. Skulle der være nogen, der ved, hvor de befinder sig, vil arkivet gerne kontaktes. Vi mangler også et årstal.

Årets gang

Af Kjeld Nielsen, Hørning.



Arkivernes Dag i 2009 var præget af, at Støtteforeningen markerede sit 25 års jubilæum, og i den anledning udnævntes Vagn Stadil Petersen til æresmedlem (se side 34). Vi havde også inviteret til en studiekreds om slægtsforskning, og det blev til fem møder i løbet af vinteren, bl.a. med besøg på Landsarkivet i Viborg. Vi regner med at prøve igen til efteråret 2010, så henvend jer, hvis det har interesse.

I december 2009 var arkivet i Hørning ramme om en filmpremiere, idet en helt ny film om Hørning Mølle blev vist. Den er lavet af Harald Thisgaard og Jens Hansen. DVD-filmen kan stadig købes i arkivet for 100 kr/stk. og overskuddet går til Støtteforeningen.

Som nævnt i Årsskriftet 2009 er vi nu i gang med at samle materiale til en ny udgave af bogen "Hørning i gamle dage". Hvis du har gamle billeder eller har lyst til at hjælpe, hører vi gerne fra dig (se side 36).

I 2010 er der arbejdet på at få hjemmesiden op at stå. Veng og Hørning Lokalarkiver har nu hver deres side på www.skanderborghistoriskearkiv.dk.

De sidste tre udgaver af vores Årsskrift har berettet om kommunesammenlægning og de følger, det fik for arkiverne i Hørning og Veng. 1. april 2009 blev vi lagt ind under Skanderborg Museum som en underafdeling af Skanderborg Historiske Arkiv. Nu er vi efterhånden ved at vænne os til de nye vilkår, og det har givetvis været mest mærkbart for arkivaren i Hørning, Toa Riismøller, som nu arbejder to dage om ugen i Skanderborg og to dage i Hørning. Det kan ligne en væsentlig forringelse, men samtidig giver det Toa en oplæring og et netværk, som hun ikke får ved at sidde alene i Hørning.

Økonomisk set er vi dårligere stillet end de vilkår, vi havde i Hørning Kommune, og det kan meget vel få betydning for Årsskriftets fremtid. Skriftet har hele tiden været gratis indtil næste udgave udkom, og Støtteforeningens medlemmer får det leveret på adressen. Sådan bliver det også med denne udgave, men i fremtiden skal vi

måske til at opkræve en vis betaling for vores Årsskrift til ikke-medlemmer, for at få pengene til at nå sammen.

Til slut en stor tak til alle, som i det daglige eller gennem bogprojektet stiller deres arbejdskraft og viden til rådighed for vores lokalarkiver.

Juulsgaard

Af Flemming Schreiber Pedersen, Hårby



Et lille stykke ude ad vejen mod Adslev finder man Juulsgaard – i dag kun en torso, men engang én af Hørnings store gårde. Avlsbygningerne er for længst borte, og nu står kun beboelseshuset tilbage. I godt og vel 20 år har huse – som Hørnings Medborgerhus – dannet ramme om mange børns og voksnes fritidsliv. Juulsgaard har ikke altid heddet Juulsgaard, og gården har ikke altid ligget, hvor den ligger nu. I denne lille artikel vil vi først kaste et blik tilbage i historien og derpå fortælle lidt om Juulsgaard i dag.

Hørnings skæbnestund, fortalt med avisen som kilde.

Fredag, den 15. juli 1859 kunne man i Aarhus Stifts-Tidende læse følgende:

Aarhus, den 15de Juli 1859

Der har igaar været en overmaade stor og ødelæggende Ildbrand i Landsbyen Hørning, 1 3/4 Miil herfra, beliggende ved Chausseen omtrent midtvejs mellem Skanderborg og Aarhus. Ilden udbrod ved Middagstid i Rasmus Møllers Enkes Gaard, i den bestre Ende af Byen, hvor der indebrændte 2 Heste og 10 Fækreatureer. Derfra førtes Ilden, ved den temmelig stærke Blæst, til P. Leth Nissens Gaard, og derfra videre indtil Krogaarden, hvor dog Gæstehuset blev reddet. I alt nedbrændte 9 Gaarde og 14 Huse, og i alle disse blev saa godt som intet reddet af Redskaber og Indbo. Ogsaa brændte en betydelig Deel Sæd, saavel under Tag som udenfor. Om Ildens Opkomst vides endnu intet med Vished, dog antages det almindeligt, at det er skeet fra Floddingen, formodentlig ved udkastede Gløder, da man derfra først bemærkede Ilden. Størstedelen af de Brandlidte skulle have ret godt assureret. Af den hele By ere kun to Gaarde og nogle faa Huse tilbage som reddede.

Om denne store ildløs, som på få timer lagde det meste af Hørning By øde, er der siden hen sagt og skrevet meget, men der er én god grund til at genkalde os begivenhederne den sommerdag for 151 år siden, for denne, Rasmus Møllers Enkes Gaard, som avisen angiver som brandens arnested, var netop den Foerløsegaard, som senere i Historien skulle blive til Juulsgaard. Lad os derfor vende os mod et øjeblik til begivenhederne og høre, hvad han kan fortælle.

Hans Ove Hansen var bare fem år i sommeren 1859, men han huskede stadig ganske tydeligt, hvad han dengang oplevede, da han meget senere i livet fortalte sin historie til Robert Kjærsgaard Jensen; Hans Ove Hansens erindringer er optrykt i bogen, "Hørning i gamle dage".

Det var den 14. juli 1859, at Den Røde Hane galede over Hørning, at Hørning oplevede sin store bybrand. Sommeren havde indtil da været usædvanlig tør; det havde ikke regnet i lang tid, vandhuller

og brønde var tørret ud, og markernes afgrøder stod visne og af-svedne; i tilgift havde en strid vind fra vest i nogen tid fejlet hen over det tørre landskab. I Foerløsegaard i Hørnings vestlige udkant var der travlhed; man var i de dage ved at udskifte gårdens stråtage. Op ad formiddagen tog blæsten til, og tækkerør, halm og andre materialer spredtes rundt på gårdspladsen.

Ved middagstid ville en køkkenpige fjerne aske fra komfuret; hun bar asken ud på møddingen, som hun plejede at gøre – men lagde ikke mærke til, at der var gløder i asken. I ét nu flammede gløderne op og antændte – ved den kraftige blæsts hjælp – halm og tækkerør, og i løbet af få minutter var alt ét frådende ildhav. Alle gårde og huse var på den tid stråtede, så der gik ikke lang tid, før gnister, ført med af vinden, havde antændt tagene på flere ejendomme, og snart var de fleste af den gamle landsbys gårde og huse ompændt af flammerne. Hans Ove Hansen husker sceneriet, da branden var på sit højeste, som et frygteligt inferno af lys og lyde – et Ragnarok. Lyset fra de høje flammer farvede himlen rød vekslende med, at den tykke røg nu og da lagde sig som et tæppe over byen og gjorde dag til nat. Børn og kvinder græd, og mænd råbte. Rådvilde mennesker og panikslagne dyr løb rundt imellem hinanden – menneskene for at forsøge at redde så meget som muligt af indbo og værdier fra at blive flammernes bytte og dyrene for bare at slippe væk fra ild og røg. Der var mange køer i staldene, fordi dyrene netop var blevet hentet ind fra marken til dagens anden malkning. Det fik på Foerløsegaard den tragiske følge, at mange køer indebrændte.

De, der var berørt af branden, hjalp solidarisk hinanden og mødte i øvrigt stor hjælpsomhed fra alle andre, som ilden havde skånet. Krogårdens gæstehus, som ilden ikke havde fortæret, blev foreløbigt hjem for alle de hjemløse, der ikke kunne bo hos naboer, venner og bekendte. Bønderne i Bjertrup og Fregerslev meldte sig også for at hjælpe, og det var der stort behov for, da de mange bortløbne kreaturer og heste jo skulle indfanges; de havde – efter at være undsluppet ilden – efterhånden spredt sig over et meget stort område. Også i forbindelse med transporten af den anselige mængde – til dels fælles-indkøbte – byggematerialer, der skulle bruges til genopbygning af de brandskadede ejendomme, var omegnens bønders hjælp velkommen.

Der blev sendt bud efter håndværkere, hvoraf flere kom langvejs fra. Det kneb at få folk nok, så der måtte annonceres; i Århus

Stifts-Tidende kunne man for eksempel læse følgende korte, fyn-dige inserat:

To Svende kunne straks erholde stadigt Arbejde hos
Karetmager Thisted i Høring.

Scenen for den store bybrand i Høring, den 14. juli 1859. -



1. Høringgård, undgik branden i 1859.
2. Bakkeby, undgik branden i 1859.
3. Marielyst, udflyttet i 1845.
4. Højgård, undgik branden i 1859, senere udflyttet.
5. Foerløsegård, udflyttet efter branden i 1859.
6. Ukendt navn, brændt 1859.
7. Høringlund, brændt 1859, senere bygges Høvebrugsgården her.
8. Lethsmilde, udflyttet efter branden i 1859.
9. Toftegård, genopført efter branden i 1859.
10. Brogård, udflyttet 1850, senere bygges præstegården her.
11. Pedersmåde, senere Ryttergården, brændt i 1859.
12. Kroens avisgård, brændt i 1859.
13. Dæmngård, efter branden i 1859 udflyttet til Nydamsgård.

Lykkeligvis gik der ingen menneskeliv tabt ved den store brand, og – som også avisen skrev – Størstedelen af de Brandlidte skulle have ret godt assureret. Det gjaldt naturligvis ikke alle – og da slet ikke tjenestefolkene på gårdene. Derfor igangsatte folk med hjerte på rette sted initiativer med henblik på at skaffe hjælp til dem, der havde hjælp behov. Aarhus Stifts-Tidende bragte allerede få dage efter branden følgende notits:

Efter de mig af Hr. Pastor Knudsen i Blegind gjorde Meddelelser om den voldsomme Ildbrand i Høring By den 14de i. d. M., er jeg særdeles villig til – paa derom gjort Anmodning – at ville modtage de veldædige Gaver, som maatte blive mig tilsendte til at afhjælpe eller lindre de Brandlidtes, fornemmelig Huusfolkenes og Tyendets, store sjeblikkelige Trang.

Aarhus Stifts Adr.-Contoir. 19de Juli 1859.

A. J. Elmquist.

Mange praktiske ting måtte man i en fart se at få ordnet; det var jo sommer, og der var planlagt en del sædvanlige sommeraktiviteter. I Aarhus Stifts-Tidende stod et par dage efter branden følgende at læse:

Formedelst Ildbranden i Høring udsættes den averterede Skibe-skydning indtil videre.

Indsamlingen gik godt, og efter nogle dage kunne redaktør Elmquist i avisen meddele:

Til de brandlidte Huusmandsfamilier og Tjenestefolk i Høring har jeg endvidere modtaget:

Fra Pastor Teilmann i Ormslev	5 Rdr.
Fra Cieren af Solbjerg Kro	<u>2 Rdr.</u>
I alt er der indkommet	<u>62 Rdr.</u>
A. J. Elmquist.	

At der også blev givet penge til de brandlidte fra anden side, vidner den takkeannonce om, som stod at læse i Aarhus Stifts-Tidende en dag lidt ind i august:

Vi fremsende ærbødigt vor inderlige, dybtfalte Tak til Hs. Høivelbaarenhed Kammerherre, Amtmand, Baron Wille Brahe og Hr. Auditor Bülow i Skanderborg for den store Gave af 75 Rdr., hvormed De strax efter den store Ildbrand i Høring den 14de i. M. glædede og hjalp os og som De saa ædelmodigen og betimeligen selv bragte os. Guds Velsignelse være over Dem og bore bedste Bønner ville stedsse ledsage Dem.

Høring, den 2den August 1859.

Næsten samtlige brandlidte Huusmænd.

Det er fristende at tolke dette *Næsten*, som en antydning af, at ikke alle brandlidte husmænd har ment, at man burde sende en så underdanig tak til Baron Wille Brahe og Auditor Bülow uden samtidigt at takke Redaktør Elmquist for hans initiativ; en sådan tak blev udtalt senere, og da var nok alle brandlidte husmænd underskrivere.

Mellemspil

Det gik hurtigt med genopbygningen af de nedbrændte ejendomme, hvoraf nogle, blandt dem Foerløsegaard, blev udflyttet. Ejeren af Foerløsegaard hed nu Peder Pedersen; han var brodersøn til den tidligere ejer, Niels Rasmussen Møller, som var død året før branden. Peder Pedersen havde giftet sig med sin onkels enke, altså sin tante. Han var i øvrigt ikke nogen helt almindelig gårdmand, Peder Pedersen; under sine tre år som soldat i Altona havde han lært sig urma-

gerhåndværket, så han kunne nu – ved siden af at passe sit landbrug – forsyne egnens beboere med ure – og dertil reparere dem.

I 1901 blev Peder Pedersens datter, Jensine, gift med tidligere mejeribestyrer Rasmus Juul, og nu skiftede Foerløsegaard navn og kom til at hedde Juulsgaard. Rasmus og Jensine Juul havde tre sønner, hvoraf de to ældste rejste hjemmefra. Den yngste, Peter Juul, overtog derfor gården, og han drev nu Juulsgaard, til Hørning Kommune købte ejendommen.

Juulsgaards senere historie

Egentlig fortjener historien om Juulsgaard i vores tid og om alle de flittige mennesker, der gennem de seneste 25 år har lagt utallige arbejdstimer i – og omkring – det gamle hus, at blive fortalt i sin egen artikel. Det vil nok også ske; her vil vi imidlertid nøjes med en kort gennemgang af væsentlige begivenheder frem til i dag.



Foerløsegaard 1881; gården blev udflyttet efter branden i 1859

Midt i 1980'erne købte Hørning Kommune Juulsgaard, og nu begyndte en ny æra for den ærværdige gamle gård. Tanken om at skabe bedre aktivitetsmuligheder for kommunens børn og unge havde i længere tid optaget forældre, skolefolk og politikere i Hørning Byråd – ja, og børnene og de unge selv, naturligvis; med købet af Juulsgaard kunne tanken måske realiseres. Især Hørnings borgmester,

Carsten Jacobsen, lagde sig i selen for at fremme sagen; på et idé-møde under en ungdomskonference i 1986 sagde han blandt andet: "Det er faktisk for dårligt, at en by af Hørnings størrelse ikke har et medborgerhus, eller hvad vi nu skal kalde det!" Han slog også et slag for ansættelse af en ungdomskonsulent og nedsættelse af et ungdomsråd. Takket være en aktiv forældregruppe og et progressivt byråd skulle det i de følgende år lykkes at føre alle idéerne ud i livet. Første fase af projektet var skabelsen af et værested for børn og unge på Juulsgaard; avlsbygningerne havde man ladet nedrive, så der nu var en stor plads omkring stuehuset, egnet til mange udendørsaktiviteter. Hørning Kommune holdt fra starten hånden under Juulsgaard-projektet, idet man betalte for vand, el og varme og i øvrigt også støttede undervejs på anden vis. Det var imidlertid i første række forældre og børn og unge, der med gejst og kreativitet kastede sig over opgaven.

Så meget mere trist var det da også at erfare, at der var andre, der ikke sympatiserede med tanken om et værested på Juulsgaard; i løbet af foråret 1988, netop som de frivilliges arbejde var ved at være afsluttet, kom det to gange med kort mellemrum til omfattende hærværk i – og omkring huset.

Der var stor opbakning til en genopbygning af det raserede værested, men man var nu på det rene med, at skulle Juulsgaard-projektet fungere og overleve, fri for hærværk, så måtte det udvides til at være et medborgerhus, et værested for alle – børn, unge, voksne og ældre. Der blev nedsat en arbejdsgruppe, og i spidsen for den stod en person, der i de efterfølgende mange år kom til at betyde meget for frivilligarbejdet på flere fronter i Hørning – Karen Marie Agerboe. Man tog nu fat på at udbedre hærværksskaderne, man søgte støtte-midler, man kontaktede personer og grupper, som kunne have interesse i at bruge Juulsgaard, man udarbejdede retningslinier for brug af huset, man søgte frivillige hjælpere og lavede planer for opsyn med børnenes legeplads, man valgte en bestyrelse og så videre. Under stor festivitas kunne så borgmester Carsten Jacobsen lørdag den 9. juni 1990 officielt overgive Medborgerhuset, Juulsgaard til Hørning Kommunes borgere. Et år efter kunne ugeavisen fortælle: "Der er kommet "styr" på Hørnings medborgerhus, Juulsgaard. Bestyrelsen er på plads og klar til at gå i gang med en hel række arrangementer og nye aktiviteter."

Gennem de følgende 10-15 år har Juulsgaard da været rammen om utallige gøremål og begivenheder, hvor utroligt mange mennesker har været involveret. Udover daglige sysler, som klipning, syning, tegning og malning, bagning, madlavning og alle børnenes udendørsbeskæftigelser, har man arrangeret jule- og påskemarkeder, Grundlovs- og Sankt Hans-fester, afholdt markedsdage med salg af alt muligt – fra egne frembringelser til ”lopper” og kunsthåndværk.

Selv om stadigvæk mange mennesker bruger Juulsgaard, så har der i de senere år været lidt mere stille i – og omkring Hørnings medborgerhus. De fleste af det første årtis aktiviteter har ikke kunnet opretholdes på grund af manglende tilslutning. Daglejebørn og børn fra Højboskolens SFO er flittige brugere af Juulsgaard og fylder ganske godt op, og der kommer da også nogle voksne brugere.

En stor gruppe af nyere brugere har særlig megen gavn og glæde af Juulsgaard; det drejer sig om flygtningefamilierne, som i de senere år er kommet til byen og nu bor her. De – og deres danske hjælpere i Frivilliggruppen – oplever Juulsgaard som et værdifuldt mødested, og der er ingen tvivl om, at Juulsgaard er kommet til at spille en afgørende rolle for flygtningefamiliernes – og især deres børns integration.

Efter kommunalreformen har Skanderborg Kommune overtaget den hedengangne Høring Kommunes forpligtelser med hensyn til at betale for Juulsgaards forbrug af vand, el og varme; det er husets mange venner taknemmelige for, og man er meget opsat på at gøre en indsats for at udbrede kendskabet til Medborgerhuset Juulsgaard – og for at gøre huset mere attraktivt for nuværende og kommende brugere. For eksempel agter man at sørge for, at man får TV- og internetforbindelse. Juulsgaard kan i øvrigt lejes ved henvendelse.

Kilder: "Aarhus Stifts-Tidende", juli 1859; Århus Stifts Årbog 1929; Høring i gamle dage; Juulsgaards eget arkiv.



"Høring Sommer", uge 27 2010, aktiviteter for flygtningebørn på Juulsgaard

Et gammelt hus i sognet "Stjærvej 13"

Af AaseTheilmann, Søballe – Sognet nr. 55 – 1994.

I begyndelsen af forrige århundrede var livet i Søballe centreret omkring gårdene og det, vi i dag kalder den gamle del af byen. Der var på det tidspunkt både en smed, en sadelmager, en høkerbutik og et brødudsalg. Det kan være lidt svært at forestille sig, hvordan det må have været med både selvstændige næringsdrivende og store folkehold på gårdene. Her kan erindringen måske hjælpe os lidt på vej.

For en halv snes år siden (red.: altså først i 1980'erne.) havde Ejler Eriksen, Søballe, en samtale med Aksel Simonsen fra Frøkjærslund og Mikael Kaa fra Nørre Vissing om livet i Søballe i begyndelsen af 1900-tallet. Denne samtale blev optaget på bånd. Det er herfra en del af oplysningerne til denne artikel er hentet.

Noget navn har huset ikke, men det er et hus, hvor der i tidens løb har boet mange mennesker, hvoraf nogle står tydeligere i erindringer end andre.

Opindeligt var "Stjærvej 13" to huse med selvstændige matrikelnumre. Det var det helt indtil 1967, hvor Kirsten og Ejvind Skovsgaard købte huset. På det tidspunkt var sydenden, nr. 15, hvid – og nordenden, nr. 13, var nærmest sødsuppefarvet. Den sidstnævnte bolig var ved købet i 1967 indrettet med tre små bitte rum samt et rum i midten, der nærmest har fungeret som et brænde- og vaskerum.

I den anden bolig – altså sydenden – var der ved købet et toilet med "træk og slip". Herfra var der ved nogle huller i døren sørget for udluftning – ind til køkkenet! Desuden hørte der et baghus til. En gennemgribende restaurering blev gennemført, inden familien Skovsgaard flyttede ind i foråret 1968.

I tidens løb har der været mange beboere i dette hus. Det vides, at der i nordenden i mange år boede en koge- og vaskekone ved navn Johanne. Hende var der bud efter, når der skulle være fest rundt om på gårdene. At det var et hårdt arbejde også at være vaskekone på en tid, hvor man samlede vasketøj sammen til storvask en gang om måneden, skal der vist ikke megen fantasi til at forestille sig.

Hvad er en landsby vel uden originaler? Jeg tror ikke spørgsmålet behøver svar. En af dem boede engang i dette hus. Det var "Snøvl'Niels" og hans hustru Kirstine. Det var slidsomme folk i små kår. Han tjente blandt andet til livets ophold ved at grave tørv på Rosenlund (Vengevej 11). Han kom desuden hver vinter for at tærsk rughalm med plejl til tækkehalm. Han var god til at svinge plejlen, men han brød sig absolut ikke om at blive forstyrret i sit arbejde af gårdens børn. Skete det, skulle han nok – med et bestemt sving med plejlen for næsen af dem – vise dem vejen. Han var en original i ordets bedste betydning, en gammeldags type – præget i sind og i levevis af et liv i fattige kår.

Han og hans kone opfostrede to plejebørn, hvoraf den ene senere blev vejmand, og den anden rejste til Amerika. Livet var dog ikke helt uden "mælk og honning" for familien. Det fortælles, at heldet engang tilsmilede dem ret så kraftigt. Niels Kristian, som var "Snøvl'Niels'" fulde fornavn, havde fået foræret en lodseddel af en lærerinde, og en dag, hvor han stod og tærskede rughalm, fik han pludselig bud om, at den var kommet ud med 3000 kr. En uhyrlig stor sum

penge på det tidspunkt. Den første reaktion fra "Snøvl'Niels'" side - navnet havde han fået på grund af måden, han talte på - var, at så ville han ikke arbejde mere. Med det samme smed han plejlen fra sig. Det følgende års tid blev levet i sus og dus - med god mad og snaps på bordet til hvem, der ville – og så var det slut, og pengene var brugt. Et gammelt ordsprog siger, at hvad der kommer let, går let. Måske står ordene til troende, men det ser umiddelbart ud til, at man har givet sig livsnydelsen i vold, så længe det varede. Og det var i grunden nok ikke så galt!



Stjærvej 13, i 1980'erne

Da de blev ældre, flyttede han og konen til Stjær. Han blev dog ved med at komme på besøg i køkkenet på Rosenlund, og det kunne hende, at der faldt en kylling eller en høne af. Den blev så gemt ind under frakken, og skulle nogen finde på at spørge ham om, hvad han mon gemte der, svarede han på underfundig vis med følgende ord: "Det spørger man ikke tyve om!" Så helt uden lune kan han ikke have været.

I sydenden af huset på Stjærvej 13 boede på et tidspunkt Martin Nielsen med kone og 12 børn. Det var små og trange kår i et hus med lerstampet gulv med dybe huller i. Martin Nielsen ernærede sig under sidste krig ved at grave tørv på Rosenlund. Det foregik med skovl, og det var et umådeligt hårdt arbejde. Det fortælles, at han ofte stod i vand til livet fra morgen til aften under tørvekastningen, og at han blev så stiv, at han næsten ikke kunne røre sig. Senere blev han arbejdsmand ved kommunen.

Huset blev senere købt af Josef Magnussen på Frydendal, som lejede den ene side ud og brugte den anden til sine medhjælpere.

I 1970'erne blev en vej, som gik vest om Stjærvej 13, nedlagt efter gensidig overenskomst mellem de involverede parter og efter ansøgning hos amtet. En ny tid kunne nu begynde både for det, der nu skulle blive den gamle del af Søballe, og for den nye del af Søballe, der byggedes på en udstykning fra Søgården, foretaget i slutningen af 1960'erne.

De gamle tider var uigenkaldeligt forbi. Men den sidste original er nok ikke født endnu?

Jordemoder i en anden tid

Af Erna Bachmann, Hårby

På arkivet i Hørning har vi en mappe med 90 maskinskrevne sider med jordemoder Thora Fink og hendes mors erindringer fra 1869-1996.

Thora Fink skrev til sine egne børn og børnebørn om både sin mors og sine egne oplevelser som jordemoder. I 1998 blev manuskriptet renskrevet og bearbejdet af en studiegruppe og derefter bragt som føljeton i 26 numre af "Gnisten" – Hørning pensionisternes blad.

"Hanne Marie Fink. Første præmie. Eksamen 31.8.1896" Sådan står der på den kasse af poleret nøddetræ, som jordemoder Hanne Marie Fink medbragte fra Københavns jordemoderskole sammen med et bevis på en fin eksamen. Kassen indeholder forskellige sprøjter af rent tin, en af sprøjterne vejer ca. 1 kg. Desuden små flasker

med glaspropper. "Hvad formålet med en sådan præmie har været, har jeg ingen anelse om, for det er ting, som jeg aldrig tror, min mor har haft brug for i sin praksis.

Men kassen præsenterede sig smukt, den stod til pynt hjemme i "den fine stue", fortæller hendes datter Thora Fink Christensen, i sine erindringer.

Hanne Marie Fink er født Jensen den 2. maj 1869 og blev gift med Hans Olesen, født 3. august 1870. Han tog senere familienavnet Fink.

Efter eksamen var Hanne Fink klar til at nedsætte sig som selvstændig jordemoder. Den første praksis blev i Øse ved Varde. Begyndelsen var svær. Den tidligere jordemoder var af den gamle skole, der ikke tog hygiejnen særligt alvorligt. Håndvask og rent linned til den fødende var ikke en naturlig ting. Hvorfor bruge rent linned, når man havde noget snavset? Det skulle jo alligevel vaskes efter fødslen. Men folk fandt efterhånden ud

af, at de havde det bedre efter fødslen, når de havde haft en renlig jordemoder. Efter en kort periode i Voervadsbro kom Hanne Fink til Hørning, hvor hun fungerede som jordemoder fra 1901, til hun holdt som 70-årig i 1939, ja, selv efter den tid tog hun imod børn, den sidste på sin 75-års fødselsdag i 1944.

Thora Fink fortæller levende om sin barndom i Hørning. Moderen havde sin praksis, men også hjemmet med fem børn skulle passes. Faderen havde tømrer- og snedkerforretning, og snedkersvendene skulle også have kost. Hun fortæller om arbejdet i hjemmet, madlavning, pudsning af kobber- og messingtøj, storvasken, strygearbejdet,

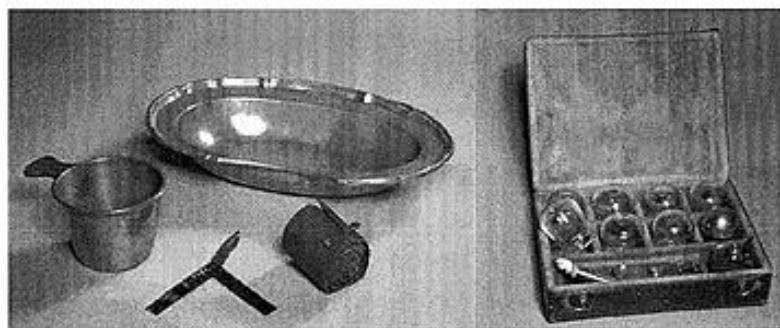


1920. Hanne Marie Fink med sin mand Hans Olesen Fink og datteren Thora Fink

syarbejdet, om hønsene, grisen og slagtingen, om skoletiden, om første verdenskrig og rationering, "blandt andet, så skulle man ikke lade sit vasketøj hænge ude om natten, for så var det væk næste morgen". Hun fortæller om eventyrlige juledage med godtepose med lakrids og bolcher og en appelsin og aftenens højdepunkt: en sodavand med "skud i". "Vi havde altid et juletræ til jul, men julegaver kendte vi intet til". "Om aftenen dansede vi om juletræet, og senere legede og spillede vi om pebernødder. Det var en stor aften, for vi fik lov at være længe oppe".

Kopsætning

"Ved siden af sin jordemodergerning havde mor et andet job", fortæller Thora Fink. "Hun skulle kopsætte folk. Tidligere havde det været barberens arbejde, men nu blev det ved lov vedtaget, at dette skulle jordemødre tage sig af. Når folk gik til læge, og denne ikke kunne finde ud af, hvad de fejlede, så sendte man dem til jordemoderen for at blive tappet for blod. Man troede dengang, at man kunne have for meget blod, og at det overskydende skulle fjernes, for at man kunne blive rask.



Kopsætningsudstyr. Billedet lånt fra Danske Museer online

Jeg husker tydeligt, at mor kogte en stor gryde vand, heri puttede hun nogle små glaskopper på størrelse med et æg. Bagefter blev de taget op og tørret over en spritflamme, de fyldtes derved med varm luft. Forinden havde mor med et apparat, en såkaldt snepert, som

indeholdt 12 små knive, skarpe som barberblade, lavet nogle ridser, der lige nåede gennem huden på en arm eller et ben. På disse ridser blev nu den varme glaskop (sugekop) anbragt, og når den varme luft i koppen blev afkølet, opstod der et lufttæt rum, der virkede sugende, her piblede blodet så ud af de 12 små ridser. Når koppen var fyldt med blod, blev den taget af og en anden sat på.

Ved en kopsætning brugte man gerne en halv snes kopper. Patienterne troede virkelig på, at de blev raske efter den behandling. Der var en fast betaling for en sådan kopsætning, bestemt ved lov. Min mor fik 2 kr. for hver behandling".

I sin mors fodspor

Thora Fink kom først i lære som kontorelev, men tog senere jordemoderuddannelse på Rigshospitalet. Hun beretter om de strenge regler, der var på hospitalet for eleverne, om hendes ægteskab med Viggo (der var tømrer og snedker, men som senere blev kæmner i Virring) og om de mange oplevelser, hun selv havde som jordemoder, fra hun startede i Skanderborg i 1932. I 1939 overtog hun jordemoderdistrikterne Hørning og Virring, og her havde hun praksis indtil 1960. Hun døde i 1996 i en alder af 92 år. Når man læser Thora Finks erindringer, kan man få det indtryk, at hun havde oplevelser langt ud over det almindelige. Men hun skriver selv, at det langt fra var tilfældet. Hun havde mere end 3000 fødsler i løbet af sin tid som jordemoder, og langt de fleste forløb helt normalt. Det er imidlertid de usædvanlige fødsler, der har lejet sig i hendes hukommelse, og som hun beskriver i sine erindringer, som vi her bringer uddrag af.

En fattig familie

Thora Fink fortæller, at som jordemoder kommer man i alle slags hjem, lige fra den ene yderlighed til den anden. "Jeg har været i hjem, der var så snavsede og i hjem, der har været så sterile, at man næsten ikke turde gå ind".

Vi hører blandt andet om den fattige kone, der ville vide, hvad der var nødvendigt til en fødsel. I hjemmet, der var på to små kælder-værelser, fandtes ikke andet indbo end en divan, som konen, manden og et 2-års barn sov på uden nogen form for sengetøj eller linned. De havde kun en brødkniv, 2-3 par kopper og en enkelt kasserolle, ellers

intet køkkenudstyr. Da Thora Fink gik til kommunen, bevilgedes der straks en seng, en kommode fyldt med tøj, et bord og nogle stole, og også i køkkenet kom det nødvendige grej til.

Hos fodermesteren

"En gang var jeg i et fodermesterhjem; manden var 59 og konen 19. Jeg tror aldrig, konen havde gjort rent. Køkkenbordet flød med alt muligt service. På gulvet stod gryder og pander, krukker og skåle med madrester; midt i det hele en natpote, fyldt med både stort og småt. På komfuret flød det med dåser, klude og børster, og i det ganske hus var der et syndigt rod. Næste dag var jeg inde at se til patienten. Da var hendes gamle svigermoder kommet på besøg. Nu var der blevet vasket op og vasket gulve. I køkkenet var servicet sat i to store zinkbaljer for at bløde skorperne op. Køkkenbordet var vasket af og komfuret ryddet og gjort i stand. Hvad der siden skete, ved jeg ikke, familien rejste fra egnen".

Den forslidte kone

"Jeg blev kaldt ud til en patient, langt udenfor mit distrikt. Patientens egen jordemoder var ude til en anden fødsel, derfor blev jeg tilkaldt. Jeg så en forslidt kone og vurderede hende til at være sidst i fyrreerne. Hun havde ikke en tand i munden, og hendes hår var uplejet. Der gik små børn, på 1, 2 og 3 år rundt om hende. Jeg regnede med, at det her nok blev hendes sidste fødsel. Da fødslen var overstået, skulle jeg have hendes fulde navn og data. Til min store overraskelse var hun 19 år. Hun fik sit første barn, da hun var 16, det næste, da hun var 17, det tredje da hun var 18, og nu skulle hun have sit fjerde barn som 19-årig. De var fodermesterfolk og fik dengang en ussel løn; med det ene barn oveni det andet var det ikke sært, at der hverken var til frisør eller tandlæge".

Et indbildt svangerskab

"Man kan opleve, at folk ikke ved, at de er gravide, men det modsatte kan også være tilfældet. Der kom bud fra en kone, om jeg ville besøge hende, da hun ventede at nedkomme i løbet af kort tid. Da jeg kom ind i stuen, stod der en ung, slank dame derinde. Jeg spurgte, hvor patienten var, som jeg skulle besøge. "Det er mig", lød svaret.

Jeg syntes, det hele virkede mærkeligt, men sagde ingenting. Jeg talte med hende om børnetøj, og om hun havde anskaffet alle de ting, der skulle til ved en fødsel.

Til sidst sagde jeg, at jeg gerne ville undersøge hende for at se, om alt var i orden. Jeg måtte efter undersøgelsen fortælle hende, at hun ikke var gravid, men hun ville ikke tro mig. De havde brugt præservativ, men et var gået i stykker, og den dato havde de skrevet ned og regnet ud, hvornår fødslen ville finde sted. For at få hende overbevist om, at hun ikke var gravid, bad jeg hende gå til sin læge. Nogle dage efter fik jeg brev fra hende. I det bekræftede hun, at jeg havde haft ret".

Bruden, der fik barn på bryllupsnatten

"Vor nærmeste læge ringede en morgen og opgav navn og adresse på en kone og bad mig tage ud til hende. Lægen sagde, at han havde været så uheldig at komme til at tage imod et barn, og da der er formaliteter, kun en jordemoder kan klare, bad han mig tage derud. Lægen var blevet tilkaldt af folkene på deres bryllupsnat, da bruden var meget syg. Han havde undersøgt hende og mente, hun var gravid. Det nægtede hun på det bestemteste, da hun jo først var blevet gift i går. Lægen satte sig ned for at se, hvordan tingene udviklede sig, og



Teksten bag på billedet lyder: 12/6-22. En hel Mængde godt Humør på Trappestenen hos Snedker Fink. Personerne er forrest Agnes Grosen og Frederik Søgaard, bagerst Vilhelm Madsen, Marie Madsen og Thora Fink

pludselig hørte han et spædbarn skribe. Der lå et lille barn på 1800 gram. Lægen pakkede barnet ind i et varmt håndklæde og fik det lagt i en skotøjsæske. Derpå anbragte han det bag et lunt komfur og ringede til mig. Det lykkedes at få barnet til at die, og det voksede hurtigt til normal størrelse”.

Dramatiske kørsler

Der var mange natlige ture såvel som kørsler i dagslys i uvejsomme områder og i al slags vejr. Jordmoderen har siddet fast i sne, kørt på isglatte veje, siddet fast i sand på en hedevej, og er kørt fast i mose-terræn med hjulene til navet, så den sidste kilometer måtte foregå til fods. Denne sidste tur tog så lang tid, at barnet var født ved ankomsten, og manden og konen var fornærmede, fordi det havde varet så længe for jordmoderen at komme frem. De mente ikke, det var deres sag at hjælpe jordmoderen frem til trods for, at de havde heste på ejendommen og vidste, hvordan vejen var.

”En gårdejer kørte mig engang selv hjem efter en fødsel. Jeg var lidt nervøs for at køre med ham, for hestene for af sted i en forfærdelig fart, og store sneklumper røg op i hovederne på os. Manden beroligede mig og sagde, at jeg ikke skulle være nervøs, hestene var blot kåde, fordi de havde stået inde i stalden. Men da jeg blev sat af derhjemme, sagde han: ”Ja, det her gik jo godt. De bæster er ellers løbet løbsk for mig et par gange”.

Jordemoderfortæring

”Folk var for det meste flinke til at give mig noget at spise, når jeg var ude hos dem. Jeg opholdt mig tit et døgn eller mere i et hjem. Men engang var jeg ude hos nogle unge mennesker, og patientens mor var der. Jeg opholdt mig hos dem i omtrent halvandet døgn.

Somme tider var moderen henne og hviske noget til datteren, men denne rystede på hovedet. Så forsvandt moderen igen ud i køkkenet, og jeg blev klar over, at de var ude at spise. Jeg blev intet tilbudt, så jeg var godt sulten, da jeg kom hjem. Jeg er sikker på, at disse mennesker var tilbageholdne og ikke rigtigt vidste, om de kunne servere noget, der var godt nok til mig.

Derimod kom jeg en anden gang hos en præst, hvor datteren var kommet hjem for at føde. Præstefamilien fik skyld for at være meget

nærlige. Her var jeg i halvandet døgn uden at blive budt på mad. Da fødslen var overstået, spurgte fruene, om jeg kunne tænke mig en kop te. Det sagde jeg ja tak til. På bordet var anbragt to kopper, en til præsten og en til mig. Der var smurt en skive fransbrød; denne skive var skåret midt over, så der var et halvt stykke til os hver”.

Thora Fink fortæller også om en fødselshjælper, der ikke var nogen ørn i et køkken. Barselskone ønskede medisterpølse til middag, og fødselshjælperen gik i gang. ”Videre kvik så hun ikke ud, hun stod på det nærmeste og gloede hele tiden. Først kogte hun kartofler, så tog hun dem af ilden, og så snakkede hun. Så stegte hun pølsen og faldt igen i snak. Endelig lavede hun sovsen. Da maden skulle forestille at være færdig, var kartoflerne iskolde, pølsen ikke stegt nok, og sovsen lignede brunt vand med risengryn i”.

Forrettelse af nødtørft

”På et vist tidspunkt krævede naturen sin ret, og jeg spurgte, hvor deres toilet var. ”Ja, vi har godt nok et wc”, lød svaret, ”men vi bruger det aldrig, vi går ud i stalden i stedet for”. Jeg fandt dog toiletet, døren stod åben, og der sad flere høns på brættet; og spanden var fuld. På et søm hang en gammel telefonbog. Jeg tog nogle blade fra den og dækkede hønsenes efterladenskaber med dem, så jeg kunne forrette mit ærinde. Næste gang foretrak jeg stalden og måtte bede manden gå ud et øjeblik”.

Krigstid

Tyske soldater, pas og rationeringer var dagligdag under krigen. I Thora Finks erindringer kan man læse om trængslerne i krigsårene med benzinrationering, om besværet med at finde vej med næsten mørklagte lygter, og om de mange gange hun blev stoppet af tyske vagtposter – på en enkelt tur på i alt 12 km blev hun stoppet 11 gange og skulle vise pas – Ausweiss. Vintrene i krigsårene var ekstra strenge, og mange af turene foregik i snefog og snestorm. En tur varede fra kl. 20 om aftenen til kl. 5 om morgenen, og fødslen havde fundet sted, da hun endelig kom frem. Hun fortæller også om fødsler i kolde værelser, hvor man ikke havde brænde at fyre med, om frosne vandrør, misdannede børn, og om de unge piger, som mødrehjælpen fik anbragt hos hende, hvor de skulle gå til hånd i huset inden

fødslen. Der var ordentlige piger, der tilpassede sig situationen, men der var også enkelte, der var uærlige og ikke gad arbejde for føden.

Ægtemænd

Der var ægtemænd, der var urimelige og modarbejdede jordemoderen, men de fleste var ængstelige og nervøse for deres kone og barn. Der var mænd, der ville overvære fødslen og mænd, der absolut ikke ville deltage, og så var der ham, der lå døddrukken på gulvet, da hun kom, så hun måtte skræve over ham for at komme ind i kammeret til konen, og som stadig lå der, da fødslen var overstået, og jordemoderen kørte. Der er også beretningen om manden, der lagde sig ind i sengen til sin kone for at få varmen, da fødslen trak ud. Jordemoderen sad i køkkenet – komfuret var eneste varmekilde – med fødderne inde i ovnen for at holde varmen, men hen på natten var der ikke mere brændsel. "Jeg kaldte på manden, men han sagde, at jeg bare kunne gå ud i et udhus. Lige indenfor døren var der en kontakt til lyset, og når jeg først var nået så vidt, var det meget nemt at få øje på brændslet. Jeg sagde rent ud til ham, at jeg ikke var kommet som stik-i-rend-dreng, og han måtte selv ud og hente brændsel ind."

Hygiejne

Thora Fink fortæller om tilfælde med kønssygdomme og utøj – lopper og lus – hvor hun ved hjemkomsten måtte igennem en større personlig rengøring. I det hele taget fylder hygijnen – eller manglen på samme – en hel del i hendes fortælling. "Jeg bad om et fad til at vaske hænder i, før jeg rørte ved patienten. Men vaskefadet havde de natpotten stående i, fordi den var utæt. Vi fik født hen på morgenstunden, og så syntes manden, vi skulle have en kop kaffe. Manden tog nu potten op af fadet, gik hen og skyllede fadet i koldt vand og vaskede et par kopper af i det. Jeg var glad for, at jeg havde sagt nej tak til den kop kaffe". Men som hun selv siger flere gange, så var tilstandene – herunder også hygijnen – normale i langt de fleste hjem, men det var de unormale tilfælde, som hun huskede og beskrev.

Et privilegeret liv

Thora Fink slutter sin beretning således: "Jeg føler, jeg har haft et privilegeret liv. Jeg har fået lov til at være med til at bringe nyt liv til

verden. Jeg har haft et godt hjem og selv haft en god familie. Livet er en gave, man skal skønne på. Jeg synes, livet er skønt og takker for hver dag, jeg får lov at være her. Jeg har en god datter, gode børnebørn, to dejlige oldebørn; hvad mere kan jeg forlange?"

Det at være jordemoder nu til dags er ikke det samme, som det var engang. Jordemodervæsenet er helt lavet om. Nu er jordemødrene ansat på hospitalerne, bliver afløst, har faste ferier, fast arbejdstid; det har jeg aldrig haft. Kort sagt skal en jordemoder i dag ikke fare rundt fra sted til sted som *den gamle jordemoder*".

Sådan skrev Thora Fink Christensen i 1983, da hun havde mistet sin mand. Hun skrev om sin barndom, sin ungdom, sit ægteskab og sit arbejde; hun skrev det til sin familie.

Thora Fink var enke i 12 år. I juni 1996 døde hun 92 år gammel.



1984. Familien samlet til Thora Finks 80-års fødselsdag. Thora Fink står som nummer tre i rækken bag sin far Hans Olesen Fink.

I kongemorderens fodspor

Af Erna Bachmann, Hårby

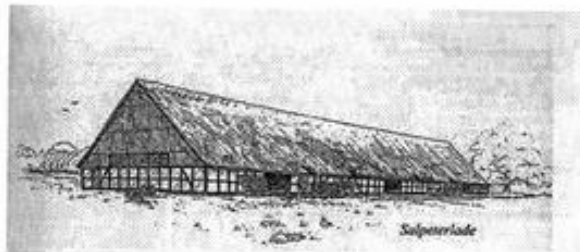
For fjerde år i træk indbød Lokalarliverne i Veng og Hørning til eks-kursion i lokalområdet til steder med historisk interesse. I 2010 sluttede vi os sammen med Lokalarliverne i Galten og med Høver Beboerforening til en tur til Gammelgård sø, hvor historien siger, at Rane Jonsøn havde en befæstet borg, Sandgravvold. Rane Jonsøn siges at være en af stimændene til mordet på kong Erik Klipping, der i 1286 blev myrdet i Finderup Lade.

Dagen startede i Høver Beboerhus, den tidligere skole, hvor vi lidt optimistisk havde regnet med 75 tilhørere. Men folk væltede ind, der kom omkring 120, så der måtte skaffes flere borde og stole, og alligevel måtte en del stå op under foredraget.

Indledningsvis gav Flemming Schreiber Pedersen fra Hårby en præferenceramme for dagens tema med en beskrivelse af Danmark i 1200- og 1300-tallet med sigte på at dokumentere, at den mørke middelalder slet ikke var så mørk endda.

Efterfølgende var der et spændende indlæg ved Ernst Johansen fra Galten Lokalarliv om den sagnomspundne Rane Jonsøns borg – Sandgravvold – på en holm i Gammelgård sø, et lysbilledforedrag, der viste, hvor borgen havde ligget, hvad man havde fundet ved udgravninger, og hvordan området nu ligger hen som ager og eng efter udtørningsprojekter, der blev startet allerede i 1800-tallet.

De færreste ved sikkert, at Chr. 4. i 1600-tallet på Vengegårds marker – det nuværende Sophiendal – anlagde et betydeligt salpe-



terværk ved Pittersøen.¹ Salpeter var en vigtig bestanddel i krudt-fremstillingen, og da landet var i krig mod arvefjenderne svenskerne og preusserne, var det for militsen vigtigt at kunne fremstille krudt. Erna Bachmann fra Hårby viste dias om salpetersydning og fortalte om de trængsler, som sognets bønder blev pålagt ved salpeterfremstillingen.



Sandgravvold. Egestolperne besigtiges før de i 1957 trækkes op af den fugtige jord.

Foto udlånt af Galten Lokalarliv

¹ Vi vil i et senere årsskrift bringe hele historien om salpeterfremstillingen ved Pittersøen

Omkring 70 deltagere trodsede efterfølgende det lidt klamme, men dog relativt tørre vejr og fulgte med på turen til Gammelgård sø, hvor Ernst Johansen fortalte videre og udpegede området, hvor borgen og den 300 meter lange bro ud til den havde været.

I forbindelse med mødet rettede historikeren Kjeld Christensen fra Skalk i øvrigt en efterlysning af eventuelle egestolper fra borgen eller broen dertil. For 53 år siden, da søen endeligt blev udtørret, blev egestolperne trukket op af dyndet. Han havde hørt, at nogle af dem blev opbevaret på gårde i nabolaget og ville gerne låne dem til en dendrokronologisk datering for at bestemme borgens alder. Efterfølgende har to personer meldt sig med stolper, der efter undersøgelse viser, at *broen med stor sandsynlighed er bygget af træer, der er fældet ca. 1384 (1377-1391)*. Broen er altså ikke helt så gammel, som sagnet siger, og det stiller også spørgsmålstegn ved troværdigheden af udsagnet om det virkelig var Rane Jonssøns tilholdssted???

Tater-Kristiane fra Mesing, der fik en livstidsdom

Af Erna Bachmann, Hårby

Var "de gode gamle dage" virkelig så gode, som man går og siger?

I forbindelse med skrivning af "HISTORIENS SPOR i Veng og Mesing sogne", der udkom som bog i 2008, har jeg gransket fattigprotokollerne for Veng og Mesing.

For Veng sogn har vi ikke selv fattigprotokollen, den er på Ry Lokalarkiv. Årsagen er, at kommunen indtil 1914 var Veng-Dover, og at præsten boede i Svejstrup. Protokollen er derfor havnet i Ry. Men vi har fået lov til at kigge i den. Den er imidlertid ikke særlig detaljeret, men det er fattigprotokollen fra Mesing derimod.

"Fattigcommissionens protocol fra 1803 fra Miesing-Adslev sogneforstanderskab" er ført sirligt med pen og blæk, noget vanskeligt at læse med håndskrevne gotiske bogstaver, men den giver et

malende og detaljeret billede af tiden og den nød, som de fattige i samfundet måtte leve under. Når man læser fattigprotokollen og ser, hvilke skæbner, der både direkte og indirekte kan udledes af den, kan man ikke undgå at blive berørt. Man fatter ikke, at det kun er omkring 150-200 år siden, at sådanne forhold var gældende i Danmark.

Der er flere personer, der går igen år efter år. Flere af dem kan der skrives lange afhandlinger om, men især en enkelt kvinde har tiltrukket sig vores opmærksomhed, så vi har forsket lidt i hendes skæbne, dels fra fattigprotokollen, dels fra retsprotokollerne fra underret, landsret og højesteret.

Kristiane, Christiane, Tater-Kristiane eller Tatte-Kristiane

Sådan kaldes hun skiftevis, men hendes døbenavn var Christiane Jensdatter. Hun var født 1793 i Mjesing af en omløben betlerske. Vi hører første gang om Christiane i 1812, hvor hun som 19-årig får en dom på to måneder for betleri og medvirken til tyveri. Af protokollen fremgår det, at hun har haft kopper, men hun har altså overvundet sygdommen, som ellers ofte medførte døden. Næste gang vi støder på hendes navn er i 1821, hvor hun igen er bag tremmer i Viborg Tugt- og Forbedringshus, denne gang i 16 måneder, herunder de første otte dage på vand og brød. Hendes "forbrydelse" er denne gang, "3die Gang Leiermaal som uconfirmeret". Den største forbrydelse er ikke selve leiermålet (seksuelt samvær som ugift), men derimod at hun ikke er konfirmeret. Årsagen til den manglende konfirmation fremgår også af fangeprotokollen og skyldes "blev ei konfirmeret for Tidens Korthed's Skyld". At være ukonfirmeret var en alvorlig sag på den tid. Det måtte der gøres noget ved, så ved hendes løsladelse står der i tugthusets fangeprotokol, at hun blev konfirmeret i Tugthuskirken i oktober 1822. Der står også, at hun ingen børn har. Konfirmation var på den tid bl.a. en forudsætning for, at man kunne blive gift, og man kunne heller ikke gå til alters, såfremt man ikke var



Fattigprotokollen fra Mesing

konfirmeret. Så går der et par år, men i 1824 indsættes hun igen for løsgænger og betleri, denne gang i eet år. Der står også, at hun har en dreng.

I fattigprotokollen fra Mjesing omtales hun første gang i 1824,

hvor der berettes om en fra Viborg forbedringshus bortløben Christiane Jensdatter, der som omstrefende var blevet anholdt i Middelsom-Lyng Herred, hvor hun i Tindbæk "havde født et uægte Barn, omtrent nu ½ år gammel". Igennem Skanderborg Amtscontoir forlanges det, at Adslev og Miesing sogne skal modtage dette barn til forsørgelse. Og at de, når moderen har udstået den idømte straf, nemlig et års arbejde i tugthuset i Viborg, tillige skulle belave sig på at modtage hende til forsørgelse i distriktet. Det fremgår også af præstens skrivelse, at nævnte Christiane har absenteret sig (er flygtet) fra tugthuset, og at det samme sikkert atter vil blive tilfældet, men at hun skal udstå sin straf. Det fortælles endvidere, at Mjesing Bye er pligtig at sørge for Christiane og hendes afkom, da hun er født der i byen.



*Tugt og Manufakturhuset
i Viborg 1816.*

Præsten skriver videre i fattigprotokollen, at man har født og klædt hende, da anden omgang ikke fandtes, men at man i sognet har 13 almisselemmer at forsørge. "Ønskeligt var det derfor, at et saadant menneske vorde hensat i en eller anden Arbejdsanstalt og ikke til vedvarende at bebyrde det Offentlige og Øvrigheden". Underskrevet Adslev præstegård, 18. september 1824.

Christiane får fortsat fattighjælp i de kommende år. Præsten bruger meget spalteplass med beskrivelsen af Tatte-Kristiane. Han be-

skriver hende som en fastboende tater i Mjesing sogn, der "går på omgang" i Mjesing og Adslev sogne, hvilket vil sige, at hun og hendes barn skiftevis boede hos så den ene, så den anden bonde. I protokollen for 1833 nævnes sønnen Peter. Hun beskrives i protokollen i 1833 således: "lille af Væxt, klein af Bygning, mørkt Haar, lav Pande, smaae blaa Øjne, spids Næse, en meget lille indfalden Mund og spids Hage. Hun var ved bortgangen iført et rødtribet Skjørt og Livstykke, et linned hvidtribet Forklæde, hvide Ærmer, Liin paa Haardet, sorte Strømper og med Træskoe". Signalementet

fremkommer, da man efterlyser Christiane. Præsten i Adslev skriver: "Den 28 juni 1832 modtog Fattigcommissionen her til fremtidig Forsørgelse Kristiane Jensdatter eller Tater Kristiane, efter at hun er løsladt, saavidt vides anden Gang, (red.: Det var tredje gang) af Viborg Tugt- og Forbedringshus. Commissionen har i det forløbne Aar på bedste Maade sørget for bemeldte Tater Kristiane, ikke alene skaffet hende Huslye, Sengeklæder, Spinderekskaber, o.s.f.; men ogsaa overensstemmende med hendes eget Ønske, overladt hende forsørgelse af hendes egen umyndige Søn Peter Kristiansen, imod at hun erholdt den Understøttelse, som ifølge Planen var Drengen tillagt. Da nu imidlertid bemeldte Tater Kristiane paa ny er bortløben, og allerede paa 6te Uge har været borte fra sit Barn og Hjem – formodentlig for at føre sit omflakkende Betlerlevned – saa



*Vi har intet billede af Christiane,
men hun kunne have set således
ud: "Lille af Væxt, klein og
Mørkhaaret"*

*Efter maleri fra 1879 af William-
Adolphe Bouguereau*

tillader jeg mig på Fattigcommissionens Vegne for Amts Øvrigheden at gjøre Anmeldelse om bemeldte Tater Kristianes bortrømmen her fra Fattigdistriktet.”

Og Peter, hvad skete der så med ham?

Her træder det daværende socialvæsen til, Peter bliver udliciteret og kommer til Kristen Karlsen i Adslev, der påtager sig forsørgelsen af ham for 3 tdr. korn (12 skp. rug og 12 skp. byg) samt 4 rigsdaler årligt. For denne betaling skulle han sørge for Peter Kristiansen, koste og klæde ham samt ”hvad der af lægemidler maatte udfordres til Peters skurvede Hoved, forpligtede Commissionen sig at udrede af Fattigkassen”. Tater Christiane viser sig stadig ikke på sin bopæl i Mjesing, så i november 1833 afholdes der auktion over hendes efterladenskaber, der indbringer 8 rigsdaler, 1 mark og 7 skilling. Hendes beskedne effekter nævnes ting for ting og den pris, som de hver især indbragte. I 1834 kan vi læse, at Peter Kristiansen nu har kostet fattigkassen 14 skilling til ”sæbe for Drengens skurvede Hoved”.

Tater Christianes videre skæbne? Efter endnu et par domme, som afsones i Viborg, optræder hun i fattigprotokollen i hendes frie perioder, hun får bevilget nye træsko og betalt logi og går på omgang i sognet. Så går der nogle år, hvor vi ikke hører om hende. Hvorfor?

Er hun faldet til ro, er hun ikke i sognet eller er der andre omstændigheder, der gør, at hun ikke behøver fattighjælp?

Det siger fattigprotokollen ikke noget om. Men det gør fangeprotokollen fra Viborg Tugthus. Her var hun indsat fra 1837-43, altså 6 år. En ganske lang straf, så der må være særlige forhold, der har gjort sig gældende. Så vi søger videre i arkiverne og finder ud af, at Christiane har fået en livstidsdom. Så alvorlig en dom har været hele retsmaskineriet igennem, først underret, landsret og til sidst højesteret. Hun er sammen med en anden tater og to andre dømt for tyveri og hæleri. I landsrettens domsafsigelse er hele hendes forbrydelse detaljeret beskrevet, og den fylder flere sider. Kort refereret er hun sammen med en anden tater og to andre borgere dømt for tyveri af nogle alen lærred, som de har tilegnet sig fra Rasmus Rasmussen,

Overgaard i Mjesing. De tre andre får en mild straf, men Christiane får grundet sit tidligere synderegister en livstidsdom.

Christiane bliver imidlertid benådet efter seks års afsoning

Hun er nu 43 år. Og i alt har hun tilbragt næsten 12 år i fængsel. Hvad har hun beskæftiget sig med i disse år? Hendes skudsmål fra tugthuset er, at hendes opførsel er upåklagelig, hun er klein af Vext, et lille rundt udmærket ansigt, seer gammelagtig ud og at hun har arbejdet med napper (??), anlægger for maskinen (hvilken maskine står der ikke), strømpegam m.v.

I 1843 kommer der i fattigprotokollen igen en længere skrivelse om hendes færd, hvilket passer med hendes løsladelse. Heraf fremgår det, at hun er betler og ”syg, saa hun hverken kunde gaae eller transporteres til sit hjem i fattighuset i Bjedstrup”. Fattigcommissionen i Bjedstrup har betalt logi og pleje for hende og forlanger nu deres udlæg godtgjort af Mjesing fattigkasse. De skriver også, at Christiane nu tilbagesendes ”restitueret paa en benskade nær”. Christiane er nu altså bofast i Bjedstrup, men det er stadig Mjesing fattigkasse, der betaler hendes ophold.

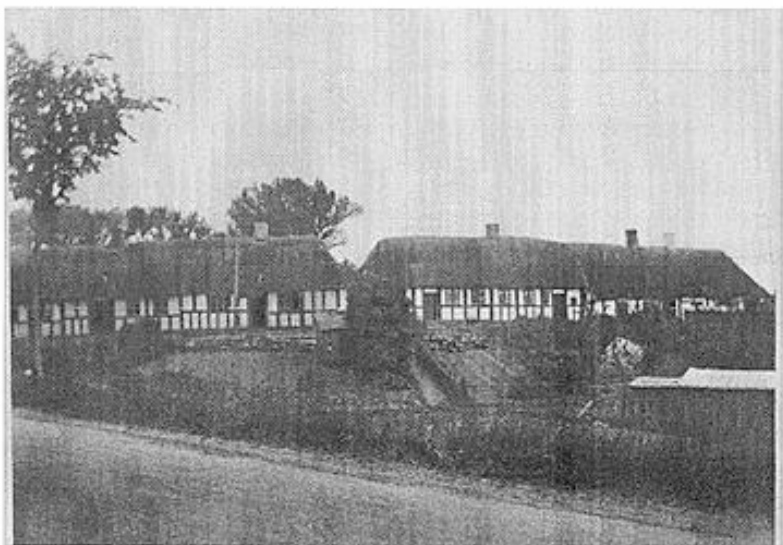
Af en skrivelse fra herredsfoged Blichfeldt i Skanderborg kan det ses, at hun måske stadigvæk har tilbøjelighed til omstrejfing. Han giver nemlig Christiane en alvorlig påmindelse i et brev, hvoraf det fremgår, ”at paagjældende Tater-Kristiane maatte alvorligen paaminde, hvad hun har at vente, ifald hun oftere foretager slige Excurtioner”. Den straf, som hun trues med, er indsættelse i Tugt- og Forbedringshus i Viborg for betleri og løsgænger. Den sidste hårde straf på livstid har tilsyneladende stækket Christianes vinger, så hun er blevet bofast. Det kan også tænkes, at det er hendes helbred, der er knækket, så hun er tvunget til at blive i fattighuset. I hvert fald figurerer hun ikke længere i tugthusets protokoller.

Hvis vi følger Christianes spor efter den sidste løsladelse, ser vi, at hun i 1846 stadig bor i Bjedstrup, og at fattigkassen i Mjesing fortsat må refundere udlæg for hende. I planen for 1852 skriver præsten bl.a.: ”Kristiane er nu 62 år gammel, hendes egentlige arbejde er spind, årsagen til trangen er alderdom, hun er ugift, hun bor på gårdene og hendes fattighjælp er 6 skp. rug, 6 skp. byg og 2 rdl. årligt”.

I 1852 dør Christiane og udgiften ved hendes begravelse er 5 rdl. og 40 sk. Lidt ufint skriver man i fattigprotokollen, at man ved hendes død i 2. kvartal sparede for 3 skp. rug, 3 skp. byg og 1 rdl.!!!!

Den *virkelige* Christiane – hende kender vi ikke

Præsten i Adslev – pastor Nicolai E. Balle Clausen 1828-1844 – fører pennen de fleste af årene og fortæller denne kvindes skæbne på en måde, så man gribes om hjertet. Vi får via ham indblik i offentlighedens behandling af hendes sag, men hvordan var hun, denne kvinde, som måtte overleve på andres nåde og barmhjertighed? Hvad har hun følt ved at skulle modtage almisse og tåle nedladende behandling, når hun "gik på omgang"? Har hun været vellidt, haft venner, været rapkæftet og fræk eller det modsatte? Hvilket arbejde har hun udført på gårdene? Malket? Vasket? Gjort rent? Det kan vi ikke læse i protokollen. Den gode pastor Clausen havde nok heller ikke forudset, at det ville kunne interessere eftertiden.



Det midterste af de tre huse er Bjedstrup fattighus, hvor Kristiane boede i sine sidste år. Husene kaldtes "Raden", fattighuset er i dag nedrevet.

Selv efter at have læst de mange sider, hvor Christiane figurerer i protokollen, kender vi heller ikke den *virkelige* Christiane. Vi kender ikke hendes ønsker og tanker og den daglige kamp, hun har måttet kæmpe sig igennem for at overleve. Vi kender hende kun som offentligheden i mønede protokoller for snart 200 år siden har fremstillet hende.

Og Peder, hvordan gik det ham, hvordan har hans barndom formet sig? Blev han også almisselem, eller formåede han at bryde den negative arv og blive en agtet borger? Vi har forsket ganske lidt i hans skæbne og kender derfor ikke hele svaret. I Adslev kirkebog kan vi se, at han er blevet konfirmeret i 1838 med karaktererne "tg" i såvel kundskab som opførsel. Til- og afgangslister viser, at han i april 1838 er flyttet til Stilling sogn som tjenestdreng, herfra igen til Adslev i 1839. I 1841 flytter han så til Salten, Them sogn, hvor han bliver tjenestekarl hos en gårdmand på Bakbjerg. I 1842 rejser han tilsyneladende til Skanderborg, hvorefter sporene fortaber sig.

Folkeminder fra Bjertrup

Evald Tang Kristensen, vores store folkeminde-samler, har også været i Østjylland og samlet sagn og fortællinger fra længst glemte dage. Michael Jensen, Adslev og Rytter Niels, der boede ved Bjertrup skov har fortalt disse.

Svinby

Indtil 1348 laa der en By imellem Bjertrup og Adslev Hede. Da Pesten "Den sorte Død" gik over Europa ramte den ogsaa Danmark, mange Egne blev helt folketomme. Den By som her er tale om hed Svinby, dens Beboere døde alle af Pesten.

Svinhøv

Der er en Høj herovre i Skoven, de kalder Svinhøv, og der har været spøgeri ved. De sagde, der sad en gammel Kone ude ved Højen og kogte Kaffe og de var rædde for at komme om ved hende om Natten. Hun skal have heddet Abelone og have gjort Uret ude i Skoven, derfor var det, at hun gik og spøjte.

Den gamle Smed Søren i Høring vilde op en Morgen meget tidligt at smede, men da hans Klokke var i staa, vidste han ikke, hvad Tid det var, da han rejste sig. Saa gik han først ud at malke sine to Køer, da hans Kone var meget svag, og saa vilde han trække op til Svinhøw og sætte dem paa Græs.

Da han endelig langt om længe kom hjem, sagde hans Kone: "Hvordan er det, du bliver saa længe henne?" "Jow, a vilde have sat Køerne ved Svinhøw, men der kunne de it komme til for den Madamme, som sidder der, og saa maatte a trække dem ned og sætte dem i Sønderskoven". Han var slet ikke overtroisk og vilde ikke fortælle os, hvad han egentlig havde set, men vi spottede tit med ham over det.

Æresmedlem 2009.

Af Kjeld Nielsen, Høring.

Da vi i sommeren 2009 skulle planlægge, hvordan Støtteforeningens 25 års jubilæum skulle markeres, var et af forslagene, at vi skulle udnævne et æresmedlem. Det var der hurtigt enighed om, og det var også helt klart, at det skulle være Vagn Stadil Petersen.

Vagn Stadil Petersen er redaktør af bogen "Høring i gamle dage", som udkom i 1992. I Støtteforeningen har der længe været talt om at få bogen genoptrykt i en opdateret udgave, og i forsommeren 2009 fik vi kontakt med Vagn Stadil Petersen, der velvilligt stillede sit materiale til rådighed.

Vagn Stadil Petersen og



hans kone, Karen, blev inviteret til Arkivernes Dag den 14. november 2009, og her blev æresmedlemskabet overrakt.

Støtteforeningen vil gerne, også her i Årsskriftet, sige Vagn Stadil Petersen tak for den store interesse og velvilje, som vi har modtaget siden forsommeren 2009.



Kjeld Nielsen overrækker Vagn Stadil Pedersen æresmedlemsbeviset og blomster, mens hans kone, Karen, ser til.

Bogprojekt

Af Kjeld Nielsen, Hørning.

Som nævnt tidligere er vi begyndt på at samle informationer til at få opdateret og genoptrykt bogen "Hørning i gamle dage", som udkom i 1992.

Vi har fået indtastet den gamle bog på computeren, så vi kan rette teksten til på den måde, som vi mener det skal skrives i dag. I det forløbne år har vi haft flere grupper og personer til at hjælpe med dette arbejde.

Disse grupper har også været med til at få opbygget en liste over personer i byen, som kunne tænkes at sidde inde med viden og måske billeder, som kunne være en hjælp i arbejdet. Det er naturligvis især ældre mennesker, som har boet i Hørning det meste af deres liv. Vi vil så kontakte disse personer efterhånden som deres hjælp kunne være relevant.

Der er også blevet skrevet flere lister med ideer til, hvad bogen skal indeholde ud over det, som er i den gamle bog. Det er f.eks.:

Infrastruktur, vejnet, jernbane, vand og fjernvarme, elforsyning.

Fra landsby via stationsby til moderne by.

Skoler og kirker.

Foreningsliv, fritid og idræt.

Kendte personer

Kommunesammenlægning.

Hvis du har lyst til at være med i dette (ulønnede) arbejde eller måske har billeder fra Hørning før år 2000, hører vi gerne fra dig.

Henvendelse til Arkivet, tlf. 86 92 30 66

Eller Kjeld Nielsen, tlf. 86 92 22 84.



Praktiske oplysninger

Hørning og Veng Lokalarkiver finder du på www.skanderborghistoriskearkiv.dk

Hørning Lokalarkiv

Adresse: Højboskolen, Toftevej 53a, 8362 Hørning

E-mail: arkiv@hoerning-egnsarkiv.dk

Tlf.: tirsdag og torsdag kl. 10-12

8692 3066

Arkivar: Toa Riismøller

3042 6904

Åbningstid: Hver tirsdag og torsdag kl. 10-12

og den første torsdag i hver måned kl. 18-20.

I juli måned er arkivet lukket.

Veng Lokalarkiv

Adresse: Veng Fællesskole, Søballevej 2, 8660 Skanderborg

E-mail: bachmann@nypost.dk

Tlf.: onsdag kl. 9-12 (ikke i skolernes ferier)

8794 2247

Arkivar: Erna Bachmann, Ryvejen 43, Hårby, 8660 Skb.

8652 2806

Åbningstid: hver onsdag kl. 11-12 samt efter aftale.

I skolernes ferier er arkivet kun åbent efter aftale.

Støtteforeningen

Formand:

Kjeld Nielsen, Parketten 31, 2.mf., 8362 Hørning

8692 2284

E-mail: ikn@parketten.dk

Kasserer

Karl Otto Frost, Parketten 23, 1.th., 8362 Hørning

8692 1434

E-mail: kokfrost@gmail.com

Arkivarerne: se ovenfor

Øvrige medlemmer

Henry Mikkelsen, Søvejen 15, Blegind, 8362 Hørning

8692 2109

Villy Larsen Kjær, Birkevænget 13, 8362 Hørning

8692 1510

Flemming Schreiber Pedersen, Hårby Bygade 15,

8652 5810

8660 Skanderborg: Mail: schreiber-moos@mail.dk

Suppleanter

Ester Huusmann, Stabevej 4, Hårby. 8660 Skanderborg

8695 0281

Svend Kannegaard Olsen, Højgårdsvej 15, 8362 Hørning

8692 2129

Egil Jørgensen, Hårby Bygade 9D, 8660 Skanderborg

8651 2427